

med cancervård. Där är Svenaeus' bok en extra angelägen läsning. Den ger den läsande vårdaren ett fördjupat perspektiv på det egna yrkets egentliga innebörd.

En lyrisk realist

»Sånger om kärlek och cancer« är uppbyggd i cykler. För egen del blir jag mycket gripen av det avsnitt som fått rubriken »Sånger från Sahlgrenska sjukhuset«. Läsaren förs i dikterna till onkologklinikkens avdelning 70 och möter funderingar över cancer, existens och kärlek. Det tar tid att förstå vad cancer gör med kropp, själ och relationer, skriver Svenaeus. Känsloerna är överväldigande, och därför ger Klas Svenaeus dem diktens form. Han lyckas oerhört fint att balansera mot det alltför högstämnda. Han är en lyrisk realist.

I ett avsnitt i boken finns galghumoristiska strofer. I en av dem heter det:

»Heja Klasa friskt humör
Slåss mot cancer tills den dör«.

Men djupast når författaren när han kastar av sig alla jargonger och avklätt presenterar lika smärtsamma som underbart insiktsfulla iakttagelser över livet och lidandet. Språket är förtäat, och borrar sig djupt ner i det allmänmänskliga. Kanske kan man säga att Svenaeus skriver dikter om sorgen som kan levas ut innan man dör – det som läroböckerna kallar anticipatorisk sorg.

Undviker klubbig sentimentalism

En av bokens höjdpunkter är för min del vad författaren kallar »Medkänslans sånger«. Med det temat finns en risk för klubbig sentimentalism, men det är något Svenaeus skickligt undviker. Hans dikter är lyhörda. De saknar prålig yta och blottlägger direkt ett djup. »Var fanns jag med min cancer? Vad hade den gjort med mig?«, är ett återkommande tema.

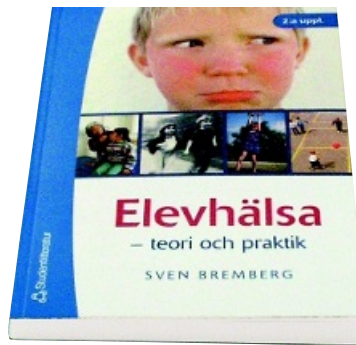
Trösterik läsning

Jag upplever gång på gång tröst när jag läser fram och tillbaka i »Sånger om kärlek och cancer«. Svenaeus' beskrivning över dilemmat att vara sjuk och hjälplös vårdare är bland det viktigaste i denna samling:

»Var patient
låt andra lyssna.
Ge dig tid att fundera över cancer
som en vanlig människa.«

En bok att återvända till

Vem får leva och vem får dö? »Sånger om kärlek och cancer« är en bok att fundera över och att återvända till. Det är, som författaren påpekar i sin »Introitus«, dikter skrivna under fritt fall.

Debattbok eller lärobok?

Sven Bremberg. *Elevhälsa – teori och praktik*. 2:a upplagan. 269 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2004. ISBN 91-44-04253-1.

Recensent: Torbjörg Hagström, specialist i allmänmedicin och företagshälsovård, skolläkare i Stockholms stad.

II Denna utökade och omarbetade upplaga vänder sig till alla som arbetar i skolan, men framför allt till skolsköterskor och skolläkare, även blivande. Sven Bremberg, barnläkare och docent i socialmedicin, har varit skolöverläkare i Linköping och är nu verksam vid Statens folkhälsoinstitut.

Skolhälsovårdens utformning varierar kraftigt över landet, och ett komplement till Socialstyrelsens ganska kortfattade rekommendationer torde vara välkommet. Föreliggande bok ger en mestadels lättfattlig introduktion till vetenskapligt tänkande, inklusive statistik, evidens och etik. Bremberg famnar brett; i stort sett alla aspekter på skolhälsovård berörs, om än i varierande omfattning, och kan av förklarliga skäl sällan gå på djupet. Texten är dock späckad med referenser, och sakregistret underlättar också orienteringen. »Du-bestämmer«-metoden för hälsovägledning, som utarbetats i Linköping av Elisabeth Arborelius, ägnas ett eget, matnyttigt kapitel, så även skolans fysiska arbetsmiljö. Miljön i Stockholms skolor lär vara sämre än i fångelserna.

Frågande till vissa avsnitt

På basen av egna och kollegers erfarenheter ställer jag mig dock frågande till vissa avsnitt. Författaren hävdar, för en gångs skull utan att stödja sig på någon referens, att möblering med traditionella bänkrader skulle vara sämre för inlärningen än att sitta i smågrupper. Det kan i varje fall inte gälla barn med koncentrationssvårigheter, där det råder tämligen bred enighet om motsatsen.

Kapitlet om hälsokontroller ter sig

nihilistiskt i överkant. Skollagen stadgar att alla elever ska erbjudas tre hälsokontroller under grundskoletiden och en i gymnasiet. Enligt Bremberg ger lagtexten »stor frihet vid utformning« av kontrollerna, men kan en hälsokontroll, likt den berömda bofinken, verkligen se ut hur som helst? Må så vara att det finns skäl för och emot det mesta, men den vetenskapligt obehövade läsaren kan här lätt få intryck av att alla kontroller är meningslösa och lika gott kan avskaffas: »Trots kontrollerna på BVC kan vid 7 års ålder retentio testis påvisas på minst 1 procent av alla pojkar. Detta talar för att rutinmässiga undersökningar ska göras i skolan. Man kan dock invända att problemet inte är tillräckligt allvarligt för att motivera en sådan insats.« Är inte den ökade risken för infertilitet och cancer allvarlig? Bremberg tycks förlita sig på att hälsan tiger still och att eleverna själva slår larm när det behövs. Han anser t ex att de elever som tycker sig se dåligt med fördel kan utföra synkontrollen själva. Att bagatellisera barns övervikt med hänvisning till en referens från 1988 om att det brukar normaliseras är inte försvarbart i dagens kunskapsläge, och vad längdkontroller beträffar är det just genom att följa kurvan som avvikelser kan spåras innan någon reagerar spontant. Glutenenteropati, t ex, upptäcks ju inte alltid före skolstart. Svåra psykosociala missförhållanden kan också ge tillväxthämning, och då lär knappast föräldrarna själva söka hjälp. (Dessutom är ju hälsokontrollerna ett bra tillfälle att etablera kontakt, så att barnet sedan lättare kan vända sig till skolsköterskan vid behov.) Mot bakgrund av aktuella konflikter kring ADHD/DAMP vore ett tydligt ställningstagande för vetenskap och beprövad erfarenhet på sin plats. Bremberg, som annars inte är rädd för att ha åsikter, är här så neutral att båda lägren framstår som i det närmaste likvärdiga.

Översikt för redan kunniga läsare

Är detta en lärobok i skolhälsovård eller är det en debattbok? Jag anser att den i viss mån faller mellan stolarna. Boken innehåller mycket tänkvärt, men också en del som kan ifrågasättas. För den erfarna skolläkaren eller skolsköterskan kan den fungera som inspirationskälla och översikt, men läsaren behöver ha en egen referensram. Som enda introduktion till skolhälsovård för »nybörjare« är den nog inte tillfyllest.

Slutligen en detalj: ordbehandlarens stavningskontroll kan inte ersätta gammal hederlig korrekturläsning. Tryckfelet är legio, oftast av typen ett ord/en ändelse för mycket eller för lite, eller en felaktig bokstav som förvandlar det avsedda ordet till ett annat. •